

Prof. dr Olja Munitlak Ivanović¹

Fakultet poslovne ekonomije, Univerzitet Educons, Sremska Kamenica

HARMONIZACIJA ENERGETSKE POLITIKE SRBIJE SA POLITIKOM EVROPSKE UNIJE KAO MOGUĆE REŠENJE UBLAŽAVANJA EFEKATA KRIZE²

SAŽETAK: Cilj rada je analiza potrebe za daljom harmonizacijom u oblasti ekoloških i energetskih poreza kao instrumenata energetske politike u Srbiji u skladu sa EU, u vreme krize. Autor, između ostalog analizira svrhu i smislenost primene postojeće Direktive (Directive 2003/96/EC) koja reguliše poreze iz te oblasti. Harmonizacija mnogobrojnih poreza i propisa je svakako preduslov uspešnog pristupanja ovoj integraciji i funkcionisanja EU ali rezultati istraživanja pokazuju da je neophodna kritička analiza njihove primene. Energenti su neophodan preduslov obavljanja bilo koje privredne aktivnosti, cene tradicionalnih energenata imaju trend rasta, što u vreme krize ima negativne posledice na odvijanje privrednih aktivnosti. Zato su ekološki a u okviru njih i energetski porezi značajan instrument energetske politike. Energetska politika svake države je uvek strateško pitanje, a u vreme krize posebno, i kao takvo je veoma složeno. Pre početka krize, Srbija se 2006. godine obavezala da će implementirati odredbe evropskog zakonodavstva koje se odnose na energetska politiku. Međutim, postoji niz ograničenja koja usporavaju proces usaglašavanja prava Srbije sa standardima Evropske unije. Zahtevi Evropske unije mogu dodatno zakomplikovati energetska politiku Srbije u vreme krize, ali istovremeno evropska perspektiva može da doprinese poboljšanju kvaliteta energetskog sektora u Srbiji.

Ključne reči: energetski porezi, ekološki porezi, energetska politika, kriza, harmonizacija, Direktiva 2003/96/EC, fiskalni prihodi...

UVOD

Postojala su kontroverzna i interesanta mišljenja da je kriza razvojna šansa Srbije. Takvo shvatanje krize je prošlo kao i sama ideja da je kriza razvojna šansa Srbije. Drugi talas krize, koja je počela 2008. godine, sigurno je pogubno uticala na izuzetno loše makroekonomske pokazatelje koje naša zemlja beleži, ali je velika verovatnoća da bi Srbija bila u ekonomskoj krizi i bez postojanja velike svetske ekonomske krize. Problem naravno predstavljaju makroekonomske i socijalne performanse Srbije: najviša stopa nezaposlenosti i najviša stopa inflacije u Evropi, najveće učešće javne potrošnje po jedinici otputa u Evropi, velik

¹ oljaivanović@eunet.rs

² Ovaj rad je deo istraživačkih projekata pod šiframa 47009 (*Evropske integracije i društveno-ekonomske promene privrede Srbije na putu ka EU*) i 179015 (*Izazovi i perspektive strukturnih promena u Srbiji: Strateški pravci ekonomskog razvoja i usklađivanje sa zahtevima EU*), finansiranih od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

javni dug i deficit u odnosu na bruto domaći proizvod, izuzetno visoka stopa nepismenih u 21. veku, mali broj visoko obrazovanih stručnjaka u pojedinim privrednim delatnostima, velik broj stanovnika koji živi na granici ili ispod granice siromaštva, nepostojanje tzv „srednjeg sloja“ stanovništva koji je pokretač razvoja svakog društva i drugo. Ono što je problem, jeste što se loše performanse iz godine u godinu produbljuju i postaju sve izraženije.

Sa takvim karakteristikama teško da se možemo približiti bilo kojoj integraciji a time i Evropskoj uniji. Bilo koji sektor da se posmatra, a posebno sektor energetike, on treba da se preformuliše ili u potpunosti restrukturira da bi se od statusa kandidata za EU približili korak bliže ovoj integraciji-ukoliko nam je to i dalje strateški prioritet.

Ovaj rad se bavi pitanjem usaglašavanja energetske politike Srbije, energetske politici EU u vreme krize. Harmonizacija prava i implementacija tako harmonizovanih procedura je neophodna u svakoj oblasti, a posebno u energetske politici. Srbija je još 2005. godine donela Strategiju razvoja energetike do 2015. godine.

Poseban problem u samoj EU, a to će biti problem i u Srbiji, jeste primena Direktive 2003/96/EC koju je usvojila Evropska komisija a koja reguliše nivo poreza na energente. To je za Srbiju poseban problem jer je cena energenata a posebno električne energije u Srbiji i dalje socijalna kategorija. Kako primeniti Direktivu 2003/96/EC koja je i nekim članicama EU problem, kada Srbija vodi dugoročnu politiku depresirane cene električne energije? Republika Srbija još uvek ima najnižu cenu električne energije u Evropi što je dovelo do neracionalne potrošnje električne energije, visoke energetske intenzivnosti proizvoda a niske energetske efikasnosti. Sa druge strane, realne-tržišne cene energenata bi ionako lošu socijalnu sliku stanovništva učinile još gorom i stoga slobodno možemo govoriti o sve češće upotrebljavanom terminu energetske siromaštva (eng. *energy poverty*).

1. ZNAČAJ ENERGETSKE POLITIKE I POREZA NA ENERGENTE ZA ČLANICE EU U VREME KRIZE

Želja zvanične EU da gradi zajedničku energetske politiku je inspirisana političkim, ekonomskim i strateškim razlozima. Bezuslovna zavisnost razvijenih ekonomija od energetske resursa je u suštini ovih nastojanja. EU je visoko zavisna od uvoza energetske resursa, iako je od prve naftne krize 1973. godine ta zavisnost smanjena sa 60% na 50%. (European Comision, 2006:23). Prema istom izvoru, projekcije prezentovane u ovom dokumentu ukazuju da će zavisnost od uvoza porasti na čak 70% u narednih 20-30 godina. Na globalnom nivou slika je takođe mračna – globalna potrošnja nafte je porasla za 20% od 1994. godine a očekuje se porast svetske tražnje za oko 60% do 2030. godine. Kao posledica toga,

cene nafte i gasa rastu i imaju trend i u budućnosti, kako se tvrdi u većini zvaničnih izveštaja (European Comision 2006:23). Ovi trendovi utiču na produbljivanje krize jer deluju na porast cena svih inputa a time i outputa u Evropskoj uniji.

Kako je dostupnost energenata osnov za pokretanje bilo koje privredne delatnosti, to je bitno pitanje i pre a posebno za vreme krize. Poslednjih godina energija je postala prioritarna tema i u zemljama članicama EU. Mada je energetska politika mahom prvenstveno u nadležnosti država članica EU, sve ozbiljnije se radi na formiranju zajedničke energetske politike za sve članice EU. Otuda i značaj primene Direktive 2003/96/EC koja je obavezujuća za članice, jer njena primena donosi velike fiskalne prihode po osnovu poreza na neobnovljive vrste energenata, ali sa druge strane ona prilično opterećuje budžet kompanija i stanovnika.

Stvaranje preteče Evropske unije – Evropske zajednice za uglj i čelik (*European coal and steel community*)³ imao je za svrhu pravednu raspodelu energetske resursa a *Euroatom* je osmišljen da ciljem organizovanja jedinstvene nuklearne politike. Ugovor je trebalo da obezbedi zajedničko tržište za uglj i čelik, što podrazumeva i zajedničko planiranje, kontrolu i korišćenje ovih strateških sirovina i njihovih derivata. Iz postepene ekonomske integracije centralnog privrednog sektora, uglja i čelika, trebalo je kasnije da proizađe dugoročno političko ujedinjenje (Dimitrijević i dr., 2010:8). Evropska komisija sada kreira zajedničku energetska politiku koja treba da reguliše proizvodnju, uvoz i potrošnju za sve vrste energetske resursa (European Comision 2006:30-35) i definite tri glavna cilja:

1. ublažavanje klimatskih promena,
2. jačanje energetske sigurnosti,
3. održavanje i rast energetske konkurentnosti EU

Jedan od osnovnih instrumenata koje je Evropska komisija spremna da koristi u realizaciji tih ciljeva su porezi – porezi na energente.

Harmonizacija i ujednačavanje u oblasti energetike je instrument za koji se ne zna kakve će rezultate doneti. To je posebno važno ako se uzme u obzir da se članice EU razlikuju po tome što su industrije na različitom stepenu energetske efikasnosti i intenzivnosti, imaju različite potrebe i zalihe energenata, što su manje ili više energetska uvozno zavisne a veoma su različite u smislu broja potrošača i visine njihovih prihoda. U tom smislu, harmonizacija poreza na energente, posebno u vreme krize, nije rešenje za većinu članica EU. Fiskalna teorija to naziva čist gubitak od poreza (Spasova, V., i dr.: 8-15). Reč je o gubicima koje imaju potrošači ili proizvođači koji plaćaju ove visoke poreze. Ovo vodi do mišljenja da zadate stope poreza na energente za stanovništvo i industriju, čine

3 Države koje su osnovale *European coal and steel community* su: Francuska, Nemačka, Italija, Belgija, Holandija i Luksemburg, se smatraju državama osnivačima današnje Evropske unije.

veoma skup prihod države. Ako se pokušava izvršiti harmonizacija energetske politike i poreza na energente na nivou EU u vreme krize, problem se još više izoštrava.

Na primer, u 2008. godini, u vreme početka krize, prosečan porez na gorivo u članicama EU je bio čak 232%, prosečna stopa poreza za dizel 195%, za prirodni gas 22%⁴! Prihodi prikupljeni od ovih poreza čine jednu petinu svih prihoda od indirektnih taksi u razvijenim temljama odnosno 6,41% ukupnih prihoda od poreza za EU 27. Porezi na električnu energiju za domaćinstva u proseku u EU 27 iznose 16,81%. Iza ove prosečne vrednosti kriju se veliki dispariteti: od 0% (Bugarska, Irska, Letonija, Litvanija, Malta, Rumunia, Slovačka and Ujedinjeno Kraljevstvo). Daleko veći procenti se primenjuju u razvijenim članicama EU 13%. Na primer u Francuskoj porez na električnu energiju iznosi 13% a u Švedskoj čak 24% a najviše stope poreza na električnu energiju primenjuju se u Nemačkoj, čak 41%, dok je Danska rekorder u toj oblasti jer primenjuje stopu poreza na električnu energiju od 82%! (Eurostat, 2012:40-44)

Energetska politika je neraskidivo povezana sa drugim politikama. Međutim, ona je povezana i sa strategijom održivog razvoja, uvođenjem čistije proizvodnje i rastom energetske efikasnosti, što su ključni elementi energetske politike. Evropska unija pitanje energetske bezbednosti posmatra i na spoljnom i na unutrašnjem nivou, posebno u vreme krize. Na spoljnom nivou, ovo pitanje se rešava jačanjem saradnje sa snabdevačima što znači diversifikaciju izvora i pravaca snabdevanja. Na unutrašnjem nivou, ovo pitanje se rešava jačanjem regulative, liberalizacijom tržišta, utvrđivanjem pravila konkurencije, povezivanjem tržišta, merama za rast energetske efikasnosti i većim korišćenjem obnovljivih izvora energije. Koliko god obnovljivi izvori energije bili u skladu sa održivim razvojem, oni su velika investicija i za visoko razvijene države a za siromašne države poput Srbije, predstavljaju poseban problem posebno u vreme krize. Osim hidroenergije, Srbija je malo toga uradila u oblasti korišćenja obnovljivih izvora energije.

Energetska politika je integralni deo Strategije bezbednosti EU a Srbija je sektorski integrisana kroz članstvo u Energetskoj zajednici. Ovaj proces bi celom regionu Zapadnog Balkana i Srbiji trebalo da omogući razvoj loše postavljenog a toliko važnog sektora.

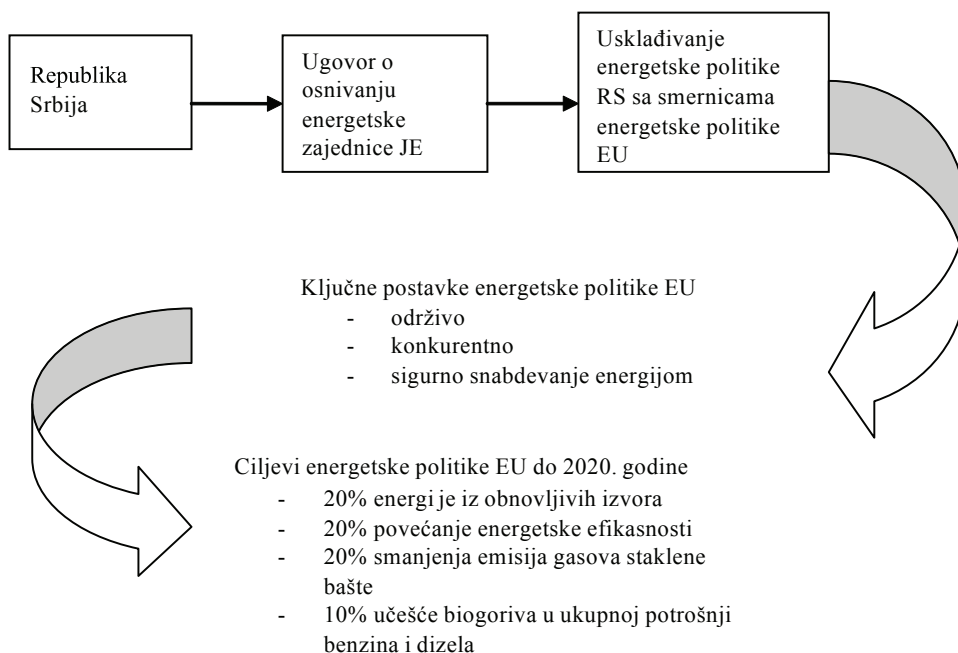
2. KARAKTERISTIKE ENERGETSKE POLITIKE U SRBIJI U VREME KRIZE – STRATEGIJA RAZVOJA ENERGETIKE DO 2015. GODINE

Jedan od osnovnih društvenih ciljeva u energetici u 21. veku predstavlja pristupačnost energije svim potrošačima, industriji i domaćinstvima. Srbija se još 2006. godine obavezala da će implementirati odredbe evropskog zakonodavstva koje se odnose na energetske politiku. Međutim, postoji niz ograničenja koja usporavaju proces usaglašavanja prava Srbije sa standardima Evropske unije. 4 Ovi procenti se odnose na kranje potrošačke cene i zato je uključen porez na dodatu vrednost (VAT).

Energetska politika svake države je uvek strateško pitanje i kao takvo je veoma složeno. Zahtevi Evropske unije mogu dodatno zakomplikovati energetska politiku Srbije u vreme krize, ali istovremeno evropska perspektiva može da doprinese poboljšanju kvaliteta energetskog sektora u Srbiji. Region jugoistočne Evrope je interesantno područje jer predstavlja ključnu tranzitnu oblast za transport energenata ka potrošačima u Zapadnoj Evropi. Najveći nedostatak ovog regiona je nepovezanost tržišta. Zato je ideja o uspostavljanju regionalnog energetskog tržišta jedan od glavnih interesa EU. Osnovna ideja je da do 2014. godine sve berze budu povezane a cene energenata ujednačenije u državama u regionu. Poseban problem je uticaj svetske krize, koja ostavlja posledice na cene kapitala, što u velikoj meri utiče na cene energenata a posebno električne energije (Diplomatski forum, 2011). Srbija je siromašna zemlja kojoj za izgradnju adekvatne energetske infrastrukture treba pomoć investitora.

Potpisivanjem Ugovora o osnivanju Energetske zajednice Jugoistočne Evrope, zemlje Jugoistočne Evrope i evropske zajednice su osnovale Energetsku zajednicu radi uspostavljanja stabilnog regulatornog i tržišnog okvira u Jugoistočnoj Evropi. U skladu sa obavezama koje je preuzela iz ovog Ugovora, Republika Srbija je u obavezi da uskladi pravni okvir i obezbedi druge preduslove za implementaciju propisa o energetici ali i o zaštiti životne sredine, konkurenciji i jačanju tržišta energenata.

Slika broj 1: Uloga Ugovora o osnivanju energetske zajednice Jugoistočne Evrope

Izvor: prilagođeno prema Mikić, 2010

Kao što je već istaknuto u radu, karakteristike sadašnje energetske politike i energetske efikasnosti u Srbiji su loše. Neadekvatno ekonomsko i političko stanje, neregulirani privredno-ekonomski uslovi u zemlji, zanemarivanje potreba za povećanjem energetske efikasnosti u poslednje dve decenije za posledice imaju sledeće (Mikić; 2010:4):

- niska energetska efikasnost industrije uz upotrebu zastarele i energetske intenzivne proizvodne tehnologije,
- zastarela energetska rešenja u industriji,
- velika potrošnja električne energije koja se koristi kao energent za grejanje stambenih objekata uz veliki gubitak iste,
- amortizovana, zastarela, zagađujuća komunalna služba koja snabdeva energijom i koristi energetske neefikasne opreme,
- nekorišćenje efekata vezane proizvodnje električne i toplotne energije,
- nizak stepen korišćenja već postojećih potencijala obnovljivih izvora energije kao i vidova otpadne energije,
- nerazvijen i neprimenljiv energetske menadžment. Energetski menadžment se u razvijenim zemljama sprovodi kao jedan od redovnih mera za povećanje energetske efikasnosti.
- finansijski neodrživo poslovanje preduzeća za proizvodnju, prenos i distribuciju električne energije zbog niskih prodajnih cena (koje su u vreme krize značajna socijalna kategorija) a koje ne odražavaju stvarne troškove proizvodnje.

Cene energenata su i u Srbiji od strateškog interesa. To se odnosi i na privredu, zbog pokretanja privrednih aktivnosti ali se odnosi i na potrošače jer je tražnja za energentima (barem u kratkom roku) relativno visoko cenovno i dohodovno neelastična. Kako cene energenata ulaze u sve proizvode, stanovništvo je višestruko pogođeno povećanjem tih cena, koje na taj način imaju inflatorno dejstvo. U principu radi se o dvostrukom oprezivanju.

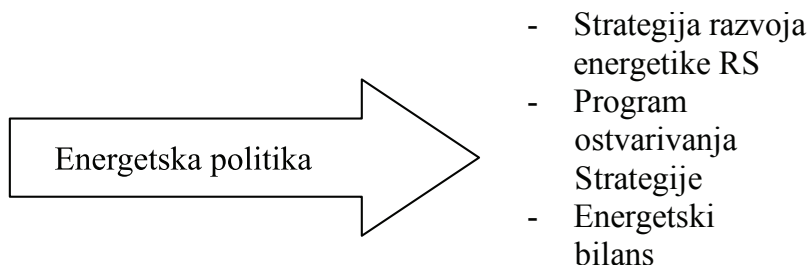
Iz tog razloga Srbija je još 2005. godine usvojila Strategiju razvoja energetike do 2015. godine. Osnovni prioriteti strategije jesu:

- tehnološka modernizacija postojećih energetske sistema/objekata,
- povećanje energetske efikasnosti,
- veće korišćenje novih i obnovljivih izvora energije,
- veće korišćenje novih i energetske i ekološko prihvatljivijih tehnologija,
- ulaganja u nove elektroenergetske izvore sa novim gasnim tehnologijama,
- izgradnja novih objekata za proizvodnju električne energije.

Strategiju razvoja sprovodi država preko svojih organa, među kojima značajno mesto zauzimaju Ministarstvo za rudarstvo i energetiku, Agencija za energetiku i Agencija za energetske efikasnost. Planiranje razvoja delatnosti u okviru

energetskog sektora se bazira na smernicama energetske politike i planiranju razvoja energetske politike Republike Srbije i Zakona o energetici. Energetska politika se bliže razrađuje i sprovodi Strategijom razvoja energetike Republike Srbije, Programom ostvarivanja Strategije i Energetskim bilansom Republike Srbije (Slika broj 2).

Slika broj 2: Šematski prikaz energetske politike Srbije

Izvor: prilagođeno prema Mikić, 2010

3. EKONOMSKI EFEKTI EKOLOŠKO-ENERGITSKIH POREZA

Ekološki porezi (eng. *environmental taxes*) su još 1994 godine (European Commission, 1994: 1-6) označeni kao specifični porezi. To su porezi čiji su prihodi namenjeni u svrhu zaštite okruženja odnosno finansiranje projekata koji se tiču aktivnosti vezanih za zaštitu životne sredine. Za potrebe analize, ekološki porezi mogu se podeliti u četiri glavne kategorije (European Commission, 2012:12):

- porezi na energiju (uključujući CO₂)
- porezi na transport
- porezi na zagađenje
- porezi na korišćenje izvora energije

U Republici Srbiji, ekološki porezi u klasičnom smislu poreza se ne primenjuju i imaju neke modifikovane oblike u vidu eko-taksi.

- porez na emisiju CO₂
- porez na korišćenje motornih vozila (odložena primena)
- eko-takse na posebne tokove otpada (odložena primena)
- eko-takse na nove automobile (primena odložena)

Ove četiri vrste fiskalnih dažbina su uvedene samo za neke proizvode i to 2010. godine. Primena poreza na korišćenje motornih vozila, eko-takse za posebne tokove otpada i eko-takse na nove automobile, odloženi su za period nakon 2013. godine (Fond za zaštitu životne sredine Republike Srbije, 2011.)

U svrhu istraživanja uticaja ekoloških poreza na fiskalni prihod koji država ostvaruje po tom osnovu, analizirani su podaci Eurostata (Eurostat, 2012) i formirane su dve tabele, koje su prikazale disproporciju između visine poreza i prihoda koje država prikuplja po ovom osnovu. Prva tabela pokazuje rang i visinu ekoloških poreza (kao procenta BDP) u godini krize – 2010. godini, u odabranim članicama EU na osnovu primene Council Direktive 2003/96/EC. Posmatraju se podaci za pet država koje imaju najviše sopte ekološkog poreza i pet država koje imaju najniže vrednosti ovih poreza.

Tabela 1. Ekološki porezi članica EU u procentu BDP-a i u bilionima EUR za pet članica sa najvišim i pet najnižim procentima ekoloških poreza

Država	Ekološki porez kao % BDP in 2010	Rang	Prihod od ekoloških poreza u bilionima EUR u 2010
Holandija	4,0	1	23,5
Danska	4,0	2	9,4
Slovenija	3,6	3	1,3
Malta	3,1	4	0,2
Estonija	3,0	5	0,4
Rumunija	2,1	23	2,5
Belgija	2,1	24	7,7
Litvanija	1,9	25	0,5
Francuska	1,8	26	34,2
Španija	1,6	27	17,3

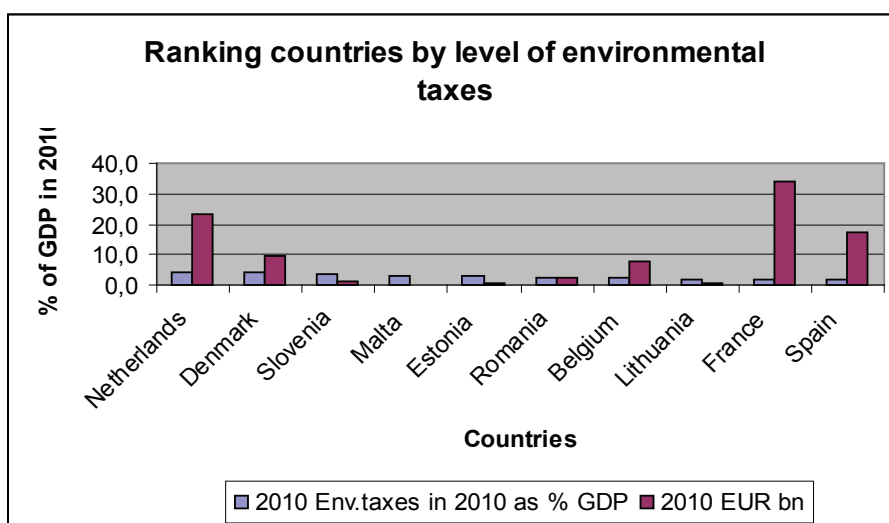
Izvor: Istraživanja autora na osnovu podataka dostupnih u European Commission, *Taxation trends in European Union*, Eurostat, *Statistical Books, Taxation and Customs Union*, 2012

Iz podataka u tabeli i grafikonu vidi se da visina procenta ekološkog poreza ne mora biti u direktnoj vezi sa visinom prihoda ostvarenim po tom osnovu. To je naravno u direktnoj vezi sa visinom bruto društvenog proizvoda (BDP) u odnosu na koju se ostvareni prihod od ekoloških poreza izražava.

Visoki i jednaki ekološki porezi od 4,0% koje rangiraju Holandiju i Dansku na prvo i drugo mesto na posmatranom uzorku EU članica, ostvaruju veliku razliku u prihodima po tom osnovu. Holandija, iako je mala država sa relativno malim brojem stanovnika (potrošača energenata) ostvaruje 23,5 biliona EUR a Danska 2,5 puta manje odnosno samo 9,4 biliona EUR. Slovenija koja primenjuje visoku stopu ekološkog poreza od 3,6% ostvaruje prihod od samo 1,3 biliona EUR a u

još nepovoljnijoj poziciji je Malta koja primenjuje stopu od čak 3,1% a prihoduje samo 0,2 biliona EUR. Istovremeno Litvanija ostvaruje više nego duplo prihoda od ekoloških poreza u odnosu na Maltu, iako primenjuje stopu od samo 1,9%. Taj jaz je posebno vidljiv ako se ovi podaci kompariraju sa Francuskom i Španijom. Francuska ima prihod od ekoloških poreza koji je najviši u posmatranoj grupi, i iznosi 34,2 biliona EUR a primenjuje ekološku stopu od samo 1,8%. To je daleko više od prvorangirane Holandije koja primenjuje stopu koja je više nego duplo veća. Sličan slučaj je i sa Španijom. Ona se po visini prihoda od ekoloških poreza nalazi između prvorangirane Holandija i drugorangirane Danske, koje primenjuju stopu od 4%, a Španija primenjuje najnižu taksu u posmatranoj grupi od 1,6%.

Grafikon 1: Rangiranje članica EU na osnovu visine primenjene stope ekoloških taksu u 2010 (procenat BDP) za pet članica sa najvišim i najnižim stopama

Izvor: Istraživanja autora na osnovu podataka dostupnih u European Commission, *Taxation trends in European Union*, Eurostat, *Statistical Books, Taxation and Customs Union*, 2012

Upotreba fisklane politike je regulatorni instrument u različitim ekonomskim sektorima a energetska politika nije izuzetak. Prema izveštaju članica OECD (OECD, 2006) navodi se da članice već implementiraju 150 različitih poreza koje se odnose na energente i 125 vrsti poreza na motorna vozila. Zajedno one čine većinu ekoloških poreza čija vrednost varira između 2-2,5% BDP-a. Porezi na energente se ne implementiraju ravnomerno u svim privrednim sektorima. Prema istoj studiji, postoji čak 1150 različitih izuzetaka, stotine mehanizama za refundiranje i druge poreske olakšice za one koji primenjuju neki oblik energetske politike. Stoga je pitanje poreza na energente izuzetno kompleksno a

konačne ishode je teško proceniti.

Kako naredna tabela prikazuje na nivou EU situacija i trend primene energetske poreze je slična onoj u članicama OECD. Energetski porezi obuhvataju poreze na energente namenjene transportu i domaćinstvima. Najvažniji energetski proizvodi za transportne svrhe su dizel i benzin. Energenti za domaćinstva uključuju, prirodni gas, struju i ugalj. Uzorak je takođe postavljen na osnovu visine stope energetske poreze. I u ovom slučaju autor je posmatrao pet država članica EU u vreme krize koje imaju najviše energetske poreze i pet država članica koje imaju najniže energetske poreze. Međutim, primećuje se isti trend, odnosno ne postoji direktna proporcionalnost između visine energetske poreze i prihoda koji se država EU prikupila po ovom osnovu.

Tabela 2. Porez na energiju u procentu BDP-a i u bilionima EUR za pet članica sa najvišim i pet najnižim procentima energetske poreze

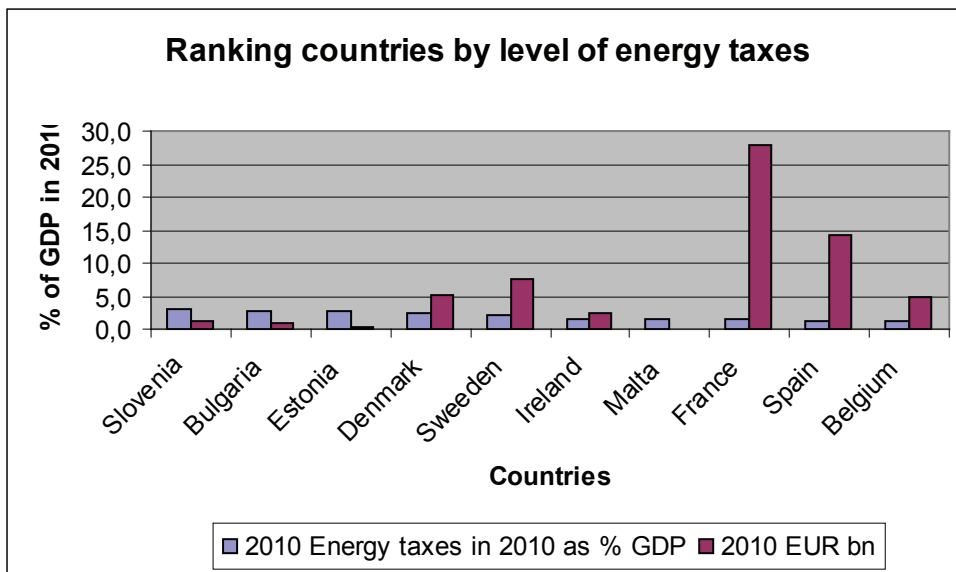
Država	Energetski porezi u % BDP u 2010	Rang	Prihodi od energetske poreze u bilionima EUR u 2010
Slovenija	3,1	1	1,1
Bugarska	2,6	2	0,9
Estonija	2,6	3	0,4
Danska	2,3	4	5,3
Švedska	2,2	5	7,7
Irska	1,5	23	2,3
Malta	1,5	24	0,1
Francuska	1,4	25	27,9
Španija	1,3	26	14,1
Belgija	1,3	27	4,7

Izvor: Istraživanja autora na osnovu podataka dostupnih u European Commission, Taxation trends in European Union, Eurostat, Statistical Books, Taxation and Customs Union, 2012

Kada je reč o energetskim porezima izvršeno je rangiranje članica EU prema visini stopa energetske poreze. Rezultati ukazuju na isti trend kao i u slučaju ekoloških poreza. U suštini, ovde je disbalans između primenjenih poreza i tako ostvarenih prihoda još drastičnije izražen. Države koje imaju najviše stope energetske poreze su: Slovenija (3,1%), Bugarska (2,6) i Estonija (2,6), ali one ostvaruju najniže fiskalne prihode po tom osnovu. Sa druge strane Francuska koja primenjuje stopu od 1,7% ostvaruje najviši fiskalni prihod u EU, u iznosu od 27,9 biliona EUR. To je 25 puta više od Slovenije koja primenjuje najvišu stopu poreza na energente! Slično je i u slučaju Španije koja primenjuje porez od

1,3% a prihod od istih poreza je 14,1 bilion EUR. Istu visinu poreza primenjuje i Belgija koja ima nešto niži prihod po tom osnovu od Danske, koja je po visini primenjene ove stope četvrta u EU.

Figure 2: Rangiranje članica EU na osnovu visine primenjene stope energetskog poreza u 2010 (procenat BDP) za pet članica sa najvišim i najnižim stopama

Source: Istraživanja autora na osnovu podataka dostupnih u European Commission, *Taxation trends in European Union*, Eurostat, *Statistical Books, Taxation and Customs Union*, 2012

Analiza rezultata prikazanih tabelama i grafikonima ukazuje na neusklađenost između visine stope poreza i visine realizovanog prihoda, pre i u toku krize. Iako EU i dalje insistira na jačoj harmonizaciji energetske politike, analitički podaci pokazuju da bi se takav stav trebao preispitati. Trebala bi se preispitati i svrha upotrebe Direktive 2003/96/EC, jer je jasno da njena primena najviše pogađa kasnije primljene članice u EU.

ZAKLJUČAK

Nesumljivo je da na osnovu svega navedenog u radu, postoji velika potreba za ulaganjima u energetske sektor u svrhu poboljšanja i modernizacije energetske infrastrukture kao i potreba razvoja i implementacije sveobuhvatne politike unapređenja energetske politike i energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije. Ova potreba je posebno prisutna u vreme krize kada cene energenata imaju trend rasta. Ono što se ne može poreći jeste da je potencijal Srbije za navedena unapređenja veliki. Prisustvo krize koja ne jenjava, ove čini još potrebnijim ali još teže izvodljivim.

Sa druge strane želja Srbije da se priključi u EU, dovodi je u zahtevnu poziciju da svoju regulativu u oblasti energetske i fiskalne politike (uvođenje poreza na energetske proizvode) uskladi sa legislativom EU i Direktivom 2003/96/EC. Kao poseban problem nameće se činjenica da i u samoj EU se sve češće čuju stavovi protiv primene Direktive a posebno protiv dalje harmonizacije energetske politike, što ovaj problem čini još osetljivijim. Uočeno je da ne postoji direktna proporcionalnost između visine ekološkog i energetske poreza i visine prihoda koji država prikuplja na taj način. To Direktivu čini još manje prihvatljivom, jer se njome definišu minimalne stope ekoloških poreza. Međutim, države EU su suviše različite sa stanovišta energetike i generalno. Članice EU se razlikuju po svojim geografskim (veličina teritorije), socijalnim (broj potrošača energenata i broj stanovnika) i energetske karakteristikama. Neke članice su manje a neke više energetske uvozne zavisne, neke imaju sopstvene izvore energenata a neke nemaju, različit je nivo energetske intenzivnosti i energetske efikasnosti. Otuda je namera Evropske komisije za daljom i još intenzivnijom harmonizacijom energetske politike diskutabilna. Međutim, Srbija nije u poziciji da nameće svoje uslove, nego da se prilagodi promenama koje se dešavaju u EU u ovoj strateškoj oblasti.

Pored ovih problema postoje i druga ograničenja koja usporavaju proces harmonizacije legislative naše zemlje u ovoj oblasti sa standardima Evropske unije. Energetska politika svake države je uvek strateško pitanje. Ovo pitanje koje je samo po sebi složeno postaje još složenije u vreme krize. Zahtevi Evropske unije mogu dodatno zakomplikovati energetske politiku Srbije u vreme krize, ali istovremeno eventualno priključenje EU može da doprinese poboljšanje kvaliteta energetske sektora u Srbiji. Region Jugoistočne Evrope je interesantno područje za transport energije ka potrošačima u Zapadnoj Evropi. Kao što je istaknuto, najveći nedostatak ovog regiona je nepovezanost tržišta. Otuda zamisao o uspostavljanju regionalnog energetske tržišta jeste jedan od glavnih interesa EU.

LITERATURA

1. Dimitrijević, B., Munitlak Ivanović, O., *Ekonomika Evropske unije, Fakultet za uslužni biznis, Sremska Kamenica*, 2010.
2. Diplomatski forum, *Energetska politika Republike Srbije – u perspektivi evropskih integracija*, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu, Decembar 2011.
3. European Comision, *Green paper - A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, SEC, 2006.
4. European Commision, *Environmental taxes – A statistical guide*, Methods and Nomenclatures, Theme 2, Economy and finance, 2001.
5. European Commission, *The Commission proposes a common system for the taxation of energy products*, Brusels, IP/97/211, March 1994
6. Eurostat, *Taxation trends in European Union*, Statistical Books, Taxation and Customs Union, 2012.
7. Mikić, M., *Agencija za energetske efikasnost – strategija razvoja energetike do 2015.*, Build, Vol.2, 2010.
8. OECD, „The Political Economy of Environmentally related taxes“, 2006
9. Spassova, V., Garelo, V., *Energy Policy and Energy Taxation in the EU*, Institute For Research in Economic and Fiscal Issues, Paris, 2010.
10. Fond za zaštitu životne sredine Republike Srbije, *Informator o radu*, Beograd, decembar 2011.

COMPLIANCE ENERGY POLICY OF SERBIAN WITH THE EUROPEAN UNION AS A POSSIBLE SOLUTION MITIGATING OF CRISIS

SUMMARY: The objective of the paper work is the analysis of the need for further harmonization in the field of environmental and energy taxation as instruments of energy policy in Serbia in accordance with EU in period of crisis. Author of, among other things, analyse the purpose and the meaning of Directive 2003/96/EC which is applying in this area. Harmonization of many regulations and taxation are certainly a precondition for successful integration and accession to the EU functioning, but the findings indicate that we need a critical analysis of their application. Therefore, the environmental and energy taxes are an important tool of energy policy. Energy policy of any country always is strategic questions and it is very complex. In 2006. Srbija made a commitment to implement provisions of European legislation relating to energy policy. Energy policy is an integral part of the EU's Security Strategy and the Serbian energy policy is integrated through membership in the Energy Community. This process throughout the Western Balkans region and Serbia should allow the development this important sector. The signing of the Treaty of the Energy Community of South East Europe, South Eastern Europe and the European Union have established an Energy Community in order to establish a stable regulatory and market framework in South Eastern Europe. In accordance with the obligations assumed under this

Treaty, the Republic of Serbia is obliged to harmonize the legal framework and provide the necessary conditions for implementation a Treaty. However, there are a number of limitations that slow down the process of harmonization of Serbia's legislation with the European Union legislation. The requirements of the European Union may further complicate the energy policy of Serbia during crisis but European perspective can contribute to improving the quality of the energy sector in Serbia. Analysis of environmental and energy taxes and revenues that they bring countries in a sample of 10 EU member states has shown interesting results. According to official data, in some states where the calculated energy and environmental taxes are higher than the minimum prescribed, the revenues are lower than in some states where the taxes are lower rates or rates prescribed minimum level. This analysis raises the question of the justification of further insistence on existing or stronger harmonization in the field of energy policy.

Key words: energy taxes, environmental taxes, energy policy, crisis, harmonization, Directive 2003/96/EC, fiscal revenues...